

Ο κυβερνήτης του υποβρύχιου «Παπανικολής», πλωτάρχης Ιατρίδης φύλαγε έναν ξεχωριστό τρόπο για να ψάλει τα κάλαντα στους Ιταλούς, εκείνη την παραμονή των Χριστουγέννων του 1940. Ντάλα μεσημέρι, 24 Δεκεμβρίου, το υποβρύχιο αναδύθηκε μπροστά στο στόμιο του λιμανιού του Αυλώνα (στην Αλβανία) κι έστειλε δώρο τρεις τορπίλες του σε ισάριθμα μεταγωγικά της ιταλικής νηοπομπής που μόλις κατέπλεε. Οι Ιταλοί μάθαιναν ότι δεν αρκούσε πια η εσπευσμένη οχύρωση του λιμανιού, που ακόμα συνεχιζόταν στη στεριά, καθώς μόλις είχαν χάσει τη Χιμάρα.

Τα προβλήματα των Ιταλών ξεκίνησαν ουσιαστικά στις 18 Νοεμβρίου του 1940, ημέρα που ξέσπασε η ελληνική αντεπίθεση. Στις 22 του μήνα, ο ελληνικός στρατός ελευθέρωσε την Κορυτσά και προχώρησε βορειοανατολικά προς τις Πρέσπες. Η μεγάλη επίθεση ξεδιπλώθηκε στις 29 Νοεμβρίου του 1940, πλάι στη Μεγάλη Πρέσπα. Ήταν το 18ο σύνταγμα της όγδοης μεραρχίας που κατέβηκε με σχοινιά τον γκρεμό. Με τη λόγχη, πήραν ένα χωριό και συνέχισαν σκαρφαλώνοντας το απέναντι βουνό. Οι Ιταλοί αντιστάθηκαν με φράγμα πυροβολικού που σίγησε, όταν οι Έλληνες προώθησαν στην πρώτη γραμμή ένα κανόνι των 105 χιλιοστών.

Βράδυ πατήθηκε η πλαγιά. Ως το πρωί, κυριεύτηκε ολόκληρο το ύψωμα. Μπροστά στους Έλληνες ξεπρόβαλε το Πόγραδετς. Στη γενική τους επίθεση, που ακολούθησε, δεν υπήρξε απάντηση. Καμιά ιταλική άμυνα. Ως τη νύχτα, 30 Νοεμβρίου του 1940, το Πόγραδετς πάρθηκε, δίχως μάχη. Οι Ιταλοί είχαν εκκενώσει ολόκληρη την περιοχή, από τα αλβανογιουγκοσλαβικά σύνορα ως τη βορειοδυτική όχθη της λίμνης Αχρίδας. Είχαν δείξει τέτοια βιασύνη, ώστε ξέχασαν ογδόντα δικούς τους, που πιάστηκαν αιχμάλωτοι, και πολεμοφόδια, ακόμα πακεταρισμένα.

Η μεγάλη επιτυχία ανακούφισε τους Έλληνες στο κέντρο του μετώπου και στην παραλία. Στις 5 Δεκεμβρίου, πάρθηκε το Δελβίνο, κλειδί στον δρόμο που ενώνει τους Αγίους Σαράντα της παραλίας με το Αργυρόκαστρο. Οι Ιταλοί αναγκάστηκαν να εκκενώσουν ολόκληρο την περιοχή ως τη γραμμή Παπαθιά, στην παραλία, με διάσελο του Κούτσι, στον δρόμο από Αργυρόκαστρο σε Τεπελένι. Στις 6 Δεκεμβρίου, ο ελληνικός στρατός μπήκε στους Αγίους Σαράντα. Στις 8, ελευθέρωσε το Αργυρόκαστρο δίχως μάχη. Η προέλαση συνεχίστηκε για να σκαλώσει στο Κούτσι και στην Παπαθιά, που οχύρωσαν οι Ιταλοί.

Η άγρια φύση και δυο σειρές ιταλικά πυροβολεία έφραζαν τον δρόμο στους Έλληνες. Στις 17 Δεκεμβρίου, ξέσπασε η επίθεση. Καλά οχυρωμένοι, οι Ιταλοί την απέκρουσαν. Η 18^η του μήνα πέρασε ήρεμα. Οι Έλληνες έκαναν αναγνώριση του εδάφους. Τη νύχτα, ελληνικά

τμήματα πέρασαν έρποντας στις δυο πλαγιές του διάσελου, σχεδόν ακουμπώντας τις ιταλικές γραμμές. Ήμερώματα, 19 Δεκεμβρίου, ξέσπασε τρομερή η ελληνική επίθεση. Οι Ιταλοί είδαν τους Έλληνες να ξεφυτρώνουν δίπλα τους χωρίς προπαρασκευή πυροβολικού. Η πρώτη σειρά των πυροβόλων τους έπεσε σχεδόν δίχως τουφεκιά. Για τη δεύτερη, έγινε πάλη σώμα με σώμα, με την ξιφολόγχη. Όμως, οι Ιταλοί ήταν κυκλωμένοι. Το ελληνικό πυροβολικό χτυπούσε τα ιταλικά μετόπισθεν εμποδίζοντας να φτάσουν ενισχύσεις στην πρώτη γραμμή. Νύχτα, 19 του μήνα, το διάσελο του Κούτσι βρισκόταν σ' ελληνικά χέρια.

Στην παραλία, οι Ιταλοί είχαν φράξει το στενό της Παπαθιάς με αλληπάλληλε αμυντικές γραμμές. Οι Έλληνες αποκρούστηκαν στις 15 του μήνα. Έκαναν τρεις μέρες κι έχασαν 370 άνδρες, ώσπου να πάρουν ένα λόφο. Όταν, στις 19, πάρθηκε στο εσωτερικό το διάσελο του Κούτσι, οι Ιταλοί της Παπαθιάς κυκλώθηκαν. Στις 20, υποχώρησαν στην παραλία. Στις 21, παραδόθηκαν. Στις 22 Δεκεμβρίου του 1940, ο ελληνικός στρατός ελευθέρωσε, για τρίτη φορά σε τριάντα χρόνια, τη Χιμάρα. Χωρίς μάχη. Οι Ιταλοί οχυρώνονταν στον Αυλώνα, στην παραλία, και στο Τεπελένι, πιο ανατολικά. Κούτσι και Παπαθιά, τους είχαν στοιχίσει 900 αιχμάλωτους, 300 νεκρούς, πυροβόλα, όλμους και τεράστιες ποσότητες πυρομαχικών που «εξόπλισαν» τον ελληνικό στρατό. Μόλις 48 ώρες αργότερα, θα μάθαιναν τον «Παπανικολή».

Το υποβρύχιο Παπανικολής καθελκύστηκε το 1927 στη Γαλλία. Με εκτόπισμα 775 τόνους, μπορούσε να αναπτύξει ταχύτητα 9,5 μίλια την ώρα σε κατάδυση και 14 στην επιφάνεια της θάλασσας. Είχε έξι τορπιλοσωλήνες των 53 εκατοστών, ένα πολυβόλο των 105 χιλιοστών κι ένα των 37. Στα 1940, είχε κιόλας 13 χρόνια ζωής.

Με κυβερνήτη τον πλωτάρχη Ιατρίδη, το υποβρύχιο φώλιαζε σε μια σπηλιά, σ' ένα από τα ακατοίκητα νησάκια της Λευκάδας που και σήμερα είναι γνωστό ως Σπηλιά του Παπανικολή. Δρούσε ως ανεξάρτητη μονάδα του στόλου, με κύριο καθήκον να παρακολουθεί τις κινήσεις των εχθρικών πλοίων και να ενημερώνει το αρχηγείο.

Νύχτα, 23 Δεκεμβρίου του 1940, το περισκόπιό του έπιασε μιαν ιταλική βενζινάκατο να πλέει δίχως συνοδεία προς το λιμάνι του Αυλώνα, στην Αλβανία. Αναδύθηκε και πλησίασε τη βενζινάκατο. Οι πέντε Ιταλοί, που επέβαιναν σ' αυτήν, παραδόθηκαν. Ο πλωτάρχης τους ανέκρινε κι έμαθε το θαλασσινό «μονοπάτι», που οδηγούσε στον Αυλώνα ανάμεσα από τις ποντισμένες νάρκες. Το Παπανικολής καταδύθηκε σπεύδοντας στο στόμιο του λιμανιού.

Μεσημέρι, 24 Δεκεμβρίου, το περισκόπιό του έπιασε μια νηοπομπή από δώδεκα μεταγωγικά και τρία αντιτορπιλικά που κατευθυνόταν στον Αυλώνα.

Το υποβρύχιο πήρε πλάγια θέση, αναδύθηκε κι εξαπόλυσε τρεις τορπίλες που χτύπησαν καιρία ισάριθμα μεταγωγικά και τα βύθισαν. Όσπου να συνέλθουν οι Ιταλοί, το Παπανικολής καταδύθηκε, πέρασε κάτω από τα εχθρικά αντιτορπιλικά κι ανοίχτηκε στο πέλαγος. Οι Ιταλοί το κυνήγησαν με βόμβες βυθού που απλά έκαναν το πλήρωμα του υποβρυχίου να ταρακουνηθεί, ώσπου να καταφέρει να ξεφύγει.

Χιονισμένα και κρύα πέρασαν τα Χριστούγεννα στα βουνά. Οι φαντάροι είχαν την ευκαιρία να ξεκουραστούν ή να στείλουν κάποιο γράμμα στους δικούς τους στην πατρίδα. Με αψιμαχίες κύλησαν οι επόμενες μέρες ως την προπαραμονή της Πρωτοχρονιάς.

Ξημέρωμα, 6.45', πριν να φέξει, δόθηκε το σύνθημα της επίθεσης. Με την ξιφολόγχη και χωρίς προπαρασκευή πυροβολικού, οι άνδρες χύθηκαν στα παγωμένα βουνά: Σε μια ώρα, πήραν το ύψωμα 1292. Σ' άλλες έξι, το Μάλι Σεβράνιν. Επτά οχυρωμένες βουνοκορφές μέσα σε μια μέρα, όλες με την ξιφολόγχη.

Η παραμονή της Πρωτοχρονιάς κηρύχθηκε ημέρα ξεκούρασης, προσφορά του γενικού στρατηγείου σε ανταμοιβή για τα κατορθώματα της προηγούμενης. Τη νύχτα, δεν υπήρχε ρεβεγιόν. Με την κουραμάνα να εξακολουθεί στο ένα όγδοο της μερίδας των πρώτων ημερών και τη διαταγή: «Νωρίς όλοι για ύπνο», οι μαχητές καταλάβαιναν πως ο ερχομός του καινούριου χρόνου θα συνδυαζόταν με έφοδο.

Την πρωτοχρονιά, με χιόνι, η επίθεση ξανάρχισε σ' όλο το μέτωπο. Για όλους, θα έληγε των Φώτων, με εξαίρεση τους άνδρες του Β' Σώματος Στρατού, για τους οποίους η χειμερινή ακινησία επρόκειτο να ξεκινήσει στις 10 Ιανουαρίου, μέρα που πήραν την Κλεισούρα.

(τελευταία επεξεργασία, 29.4.2009)

